

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ СІВОЗМІН ДЛЯ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ

Т.В. Порудєєва, кандидат економічних наук
Миколаївський державний аграрний університет

Для фермерських господарств Миколаївської області типовими є польові зернопаропросапні сівозміни короткої ротації з вузькою спеціалізацією. Рекомендована структура: зернові – 60, соняшник – 20, чорний пар – 20%.

Ключові слова: елементи сівозмін, фермерські господарства, організаційно-економічне обґрунтування.

Постановка проблеми. Сівозміна є основою для розробки науковообґрунтованих систем землеробства і ведення господарства. Внаслідок безперервних земельних трансформацій раніше існуюча сівозмінна організація земель була зруйнована. Тому виникла потреба в розробленні нових сівозмінних структур з урахуванням ринкових умов господарювання.

Аналіз публікацій. Останніми роками наукові установи пропонують різні варіанти сівозмін і структуру посівів відповідно до обраної спеціалізації [1 – 3]. Але при цьому не показано організаційно-економічного обґрунтування, що не дозволяє об'єктивно оцінити їх і обрати оптимальний варіант. Лише в окремих наукових виданнях є спроби дослідити різні аспекти оцінки і проектування сівозмін за допомогою економіко-математичних методів [4 – 6], які у більшості випадків не адаптовані для практичного використання.

Мета і методика досліджень. Мета роботи – організаційно-економічне обґрунтування організації структурних елементів сівозмін для невеликих господарств: тип, вид, кількість полів, тривалість ротації, спеціалізація. Вихідними даними для виконання роботи були дослідження 35-ти варіантів експериментальних сівозмін, що пройшли повну ротацію в умовах Миколаївського інституту агропромислового виробництва.

Методи досліджень – статистичний аналіз, моделювання об'єктів і процесів в польових стаціонарних дослідах, еколого-економічний аналіз.

Виклад основного матеріалу. В аграрній сфері економіки основу малого й середнього бізнесу становлять фермерські господарства. Нині – це 82% всіх виробничих структур Миколаївської області. Тому розробка концептуальних положень організації елементів сівозмін виконана на підставі аналізу організаційно-правової структури фермерських земель.

Необхідними елементами побудови будь-якої сівозміни є: кількість полів, тривалість ротації, структура культур і парів, період і порядок чергування культур і парів. Для обґрунтування параметрів цих елементів виходимо з економічної ситуації, що склалася у землекористуванні.

У результаті земельних трансформацій і ринкових перетворень сучасна структура посівних площ фермерських господарств змінилася. Основними групами культур стають зернові й технічні (98% від посівної площі). Матеріально-технічний, фінансово-економічний стан господарств і кон'юнктура ринку вимагає виробництва польових культур, які не потребують значних технологічних витрат, рентабельних і високоліквідних.

З урахуванням даної тенденції є необхідність у розробленні сівозмін польового типу, але з різноманітною структурою зернових і технічних культур з метою посилення плодозмінного фактора, дотримання порядку чергування культур та нормативів повернення їх на попереднє місце.

Розвиток ринкових і орендних відносин породжує думку про те, що утримання чорних парів у сівозмінах є економічно недоцільним, оскільки на таких площах не виробляється продукція.

Наші експериментальні дослідження показали, що у сівозмінах з чорним паром має місце недобір валової продукції лише у натуральному вимірі, але чистий прибуток і рентабельність сівозмін в цілому підвищується завдяки позитивному впливу чорного пару на продуктивність та якість зерна озимої пшениці – найбільш прибуткової зерно-

вої культури. Крім того, наявність чорного пару позитивно впливає на ефективність мінеральних добрив і фітосанітарний стан полів (табл.). Враховуючи набір вирощуваних культур і необхідність парових площ від сівозмін повинен бути зерно-паропросапним з насиченістю зерновими культурами до 60% і чорним паром – до 20%.

Таблиця

Вплив питомої ваги чорного пару, гороху і зернових на показники ефективності використання ріллі сівозмін (середнє за 5-річну ротацію)

Питома вага в сівозмінній площі змінних компонентів, %			Вихід продукції з 1 га сівозмінної площі, т					Річний баланс гумусу, ± кг/га		Умовний чистий прибуток, грн/га	Рівень рентабельності, %
чорного пару	зернових, всього	гороху	зерна, всього	озимої пшениці	соняшнику	основна продукція		Без побічної продукції	з побічною продукцією		
						кормопрот.од.	енерг. Коэф.				
Без добрив											
0	82	24	1,64	0,48	0,22	2,26	2,95	-370,1	54,6	303,1	22,5
10	72	14	1,59	0,53	0,24	2,17	2,84	-494,6	-79,4	409,7	33,3
20	62	4	1,54	0,60	0,24	2,08	2,71	-617,4	-211,1	509,4	45,4
Удобрений фон											
0	82	24	1,93	0,57	0,26	2,64	3,44	-259,3	238,2	263,3	15,3
10	72	14	1,88	0,64	0,26	2,55	3,32	-380,0	110,6	421,9	26,9
20	62	4	1,82	0,73	0,27	2,44	3,18	-512,0	-34,4	556,2	39,2

*) Усереднені компоненти незмінної сівозмінної структури: озима пшениця – 24%, озимий ячмінь – 12%, ярий ячмінь – 4%, кукурудза – 8%, сориз – 10%, соняшник – 18%.

Тривалість ротації повинна забезпечити дотримання нормативів чергування для культур, які можуть повертатися в сівозміні на попереднє місце вирощування не раніше, ніж через 7-9 років (соняшник). Це означає, що на окремих полях допус-

кається наявність робочих ділянок з вирощуванням декількох культур, близьких за технологією вирощування.

Економічний аналіз свідчить, що у сівозмінах без соняшнику або за надмірного насичення ним неможливо досягти високого рівня прибутковості одиниці сівозмінної площі. Найбільш оптимальні економічні характеристики і найвищий чистий прибуток з одиниці сівозмінної площі досягається при 20-процентному насиченні сівозмін соняшником, незважаючи на несуттєве зниження врожайності культури (рис.). Отже, за умов дотримання рекомендованої технології вирощування соняшнику стає можливим розмістити його повністю в одному полі п'ятипільної сівозміни, то б то зайняти 20% сівозмінної площі.

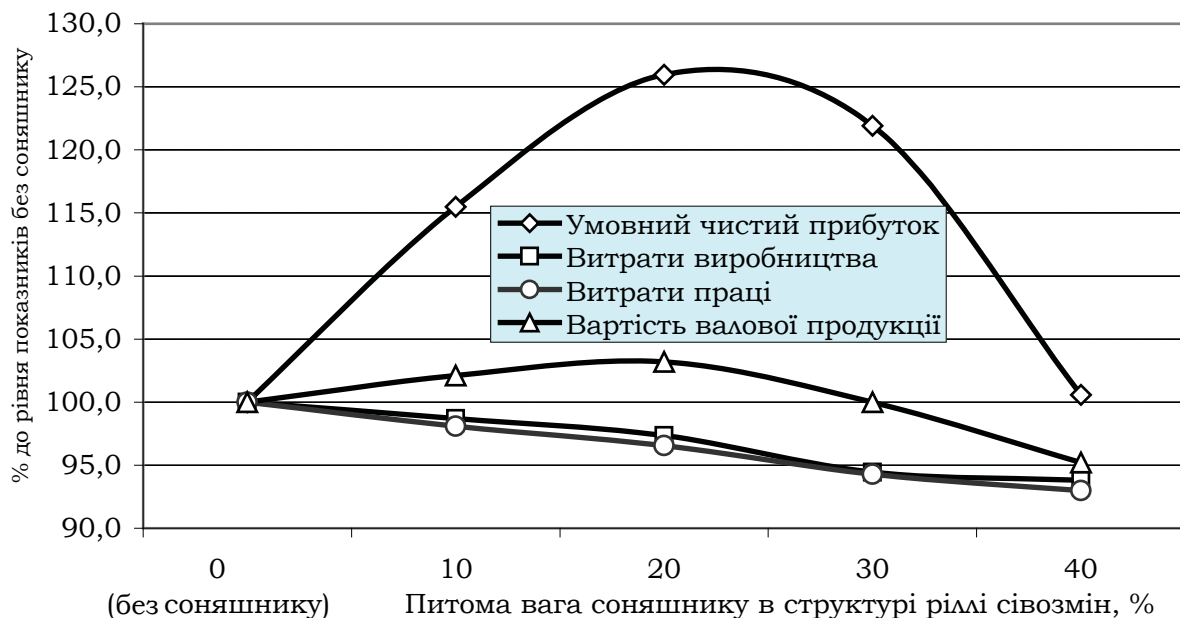


Рис. Вплив питомої ваги соняшнику в структурі сівозмін на економічні показники використання ріллі у середньому за ротацію.

За нашими підрахунками найбільша питома вага земель (82%) орендується терміном до п'яти років, що вже дає можливість організувати 5-пільну сівозміну. Але зазначимо, що орендовані землі не представляють собою цілісні за територією і часом використання масиви, оскільки складаються з окремих паїв розміром від двох до дев'яти гектарів з різними термінами оренди. Тому на орендованих землях складніше спроектувати сівозміну стаціонарного типу. Виходом з цієї

ситуації є організація динамічних сівозмін (чергування культур у часі), що дозволяє витримувати науково обґрунтоване чергування культур.

Висновки. Типовим варіантом сівозмін для невеликих господарств є 5-пільний польовий, зернопаропросапний варіант з 5-ти річною ротацією. Така конструкція дозволяє сформува-ти агроекологічно і економічно обґрунтовану структуру ріллі: чорний пар – 20%, зернові культури – 60, соняшник – 20%, що відповідає основній спеціалізації фермерських господарств, спрямованої на виробництво зерна і насіння соняшнику.

Очікується, що впровадження польових сівозмін короткої ротації дозволить фермерам вирішити такі питання: скоротити терміни освоєння сівозмін, досягти високого рівня спеціалізації виробництва ринково орієнтованих культур, зменшити набір комплексу знарядь та машин для вирощування культур і витрати на їх утримання та експлуатацію, спростити систему управління технологічними процесами вирощування культур, ефективно використовувати землі з короткими термінами оренди на основі раціонального поєднання сівозмін стаціо-нарного і динамічного типу.

Література:

1. Бойко П.І. / Структура посівних площ і система сівозмін Степу / Бойко П.І., Лебідь Є.М., Коваленко Н.П. // Агроном. — 2007. — № 2 (16). — С. 88–94.
2. Сівозміни у землеробстві України / За ред. В.Ф. Сайка, П.І. Бойка. — К. : Аграрна наука, 2002. — 146 с.
3. Фермерське землеробство (в таблицях) / І.Д. Примака, В.М. Ткачук, С.П. Васильківський та ін.; За ред. І.Д. Примака. — Біла Церква, 2006. — 360 с.
4. Браславец М. Е. Практикум по применению экономико-математических методов в организации и планировании сельскохозяйственного производства. : учеб. пособие для вузов. — М. : Экономика, 1970. — 168 с.
5. Практикум по экономико-математическим методам и моделированию в землеустройстве / Под ред. Волкова С. Н., Твердовской Л.С. — М. : Агропромиздат, 1991. — 256 с.
6. Кюрінець З.В., Модель прогнозування виробництва сільськогосподарської продукції / Кюрінець З.В., Синицький О.М. // Економіка АПК. — 2004. — №11. — С. 37 — 41.